

Vili Matula

Tko gleda, zlo ne misli

Razgovarao: Mario Kovač

Vili Matula

U jednom ranijem razgovoru spomenuo si mi kako je osnivanje "Publike za posebne namjene" poteklo od jedne tvoje fiksne ideje.

Sve je krenulo od jedne moje fantazije u kojoj sam se pitao što bi bilo kad bi se odjednom na mojim predstavama sustavno počela pojavljivati neka publika koja bi me počela pratiti. Bi li oni nakon nekog vremena "progledali" i prozreli sve one glumačke finte i trikove kojima ih mogu, na neki način, prevariti i začarati. Gledanje predstave je kolektivno iskustvo pa smo zato nekako i došli do tog naziva "Publika za posebne namjene" što u sebi već ima nešto militantno jer se obično koristi termin "Jedinice za posebne namjene".

Moja ideja svjđjala se Marinu Blaževiću koji se u to vrijeme spremao zasjesti na čelo ITD-a. Ideja mu se činila subverzivnom i odlučio je oku-

piti različitu "publiku" te ih sustavno dovoditi na predstave. Karte za predstave odlučili smo kupovati tako da nam nitko ne može zabraniti gledanje i počeli smo sustavno gledati jedan te isti naslov s ove strane rampe.

U početku nam nije bilo kristalno jasno što ćemo mi konkretno raditi pa je Borut Šeparović predložio kako cijela ta stvar mora biti najavljena i objavljena. Tim činom naše djelovanje, po njegovu mišljenju, postaje umjetnost, a ne neka glupost ili ispad. Nakon toga se između nas izrodila rasprava što je to što mi činimo: predstava, performans ili nešto treće. Među ekipom smo imali ljude s raznim odnosom spram kazališta, od Indoša koji je performer do Tanje Vrvilo koja, na primjer, ne voli kazalište u klasičnom obliku jer joj je nezanimljivo. Pojavila su se pitanja o našoj prezentaciji i reprezentaciji, teoretska pitanja u kojima se ja baš i nisam osjećao potkovan pa sam morao potegnuti za dodatnom literaturom da uopće shvatim o čemu to oni pričaju na našim sastancima (smijeh).

Tko je osim spomenutih još činio jezgru "Publike za posebne namjene"?

Od samog početku, uz Indoša, Tanju i Boruta, članice su bile Nataša Govedić i Agata Juniku, a ubrzo su se pridružili i Selma Banich te Oliver Frlić. Bili su pozvani i glumci ITD-a od kojih neki nisu htjeli sudjelovati, ali pridružili su nam se Dean Krivačić Čigo, Tvrtko Jurić, Mislav Čavajda... Možda sam nekoga izostavio...

Najpoznatiji "slučaj" koji se veže uz vaš zajednički rad je ipak jedan, da ga tako nazovemo, "prelazak rampe".

Pa da, Nataša Stanić, nju sam zaboravio.

Koliko je meni poznato, vaši prvi dogovori nisu uključivali mogućnost intervencije u tijek predstave, ali to se na jednoj predstavi dogodilo. Riječ je o predstavi *Najbolja juha, najbolja juha* Zagrebačkoga kazališta mladih u režiji Renea Medveška.

Taj čin podjednako je šokirao i nas i ljude iz ZKM-a. Mi, kao kolektiv, čak smo bili na nekim probama te predstave i na premijeri. Sjećam se da sam s Natašom Stanić nakon premijere razgovarao što nam je dalje činiti. Unutar same "Publike za posebne namjene" javljali su se ljudi s različitim idejama i razmišljanjima. Jedni su ustrajali da sve bude kao i do tada: mi najavimo naš dolazak, a publika nesmetano kupuje kartu i gleda, glumci rade svoj posao i sve je kao i inače. Međutim, neki su držali da prava predstava počinje onoga trenutka kad publika iz vanjskoga svijeta dođu u izmišljeni, kazališni pa onda u njemu paraziti- ra. Takav način razmišljanja izravno se vezao uz davnašnji projekt Nataše Stanić "Virus Teatar". Svojedobno su oni nama "upadali" u neke predstave dok sam još bio u ZKM-u, na primjer *Magic & Loss*.

Dakle, pojavilo se pitanje što publika treba činiti. Meni osobno bila je dovoljna samo naša prisutnost. Samo time već utječemo na glumce. Moje iskustvo odnosa glumac-gledatelj polazi od scene. Za mene su s one strane rampe neki "drugi" koje ja pokušavam zavesti, a iskustvo mi govori da to mogu uspjeli jedino ako se potpuno predam. A što to znači "predati se"? Čovjek se predaje kad više ništa drugo ne može i tada koristi sve svoje trikove. Zato meni, kao glumcu, publika postaje toliko bitna, jer je moram zavesti i jer joj se moram predati. Tada dolazi ili ne dolazi do međusobnog zaljublivanja ili transfera, kako to zovu u psihoanalizi.

Rene Medvešek, *Najbolja juha, najbolja juha*, Zagrebačko kazalište mladih

Koje ste predstave gledali u svojstvu "Publike za posebne namjene" i koji su bili kriteriji odabira tih predstava?

Iskreno, ja sam tu možda malo i manipulirao grupom. Činilo mi se da je lakše, ako već idem u takvu avanturu, suočiti se s kolegama iz ZKM-a. Pritom su mi i neke okolnosti išle na ruku. Ovi "moji" se mogu i ljutiti na mene, ali činilo mi se to lakše nego pokušati s ansamblima, na primjer, HNK-a ili "Gavelle". U tom trenutku znam da Rene radi predstavu o Vladi Kristlu, potpuno opićenom umjetniku, iako sam to pomalo ironično komentirao kako je Reneu, zbog njegove vlastite povezanosti s Isusom Kristom, puno bitnije što se ovaj prezivao Kristl nego njegov umjetnički rad. No, meni je to sve bio dovoljan razlog da ovakvu vrstu eksperimenta započnemo raditi baš na toj predstavi.

Negdje u to vrijeme sam na jednom gostovanju u Labinu slučajno naletio na Natašu Stanić koja nas je svojedobno, kao što sam spomenuo, već šokirala pojavljivanjem na

pozornici tijekom izvedbe *Magic & Loss*. U to doba gajio sam velike simpatije prema Eurokazu u sklopu čega se sve to tada događalo, ali, iskreno, nisam imao pojma o njihovoj akciji. Stoga mi se učinilo potpuno logičnim da Natašu pozovem da radi s nama "Publiku za posebne namjene" pa sam je i pozvao.

Osim *Najbolje juhe*, *najbolje juhe* gledali smo i Kunčevićevu *Oluju* u HNK-u. Znam kako neki nisu mogli doći gledati predstavu pa su razmišljali poslati nekoga svog avatara da bude na njihovu sjedalu tijekom predstave. Nekima je polazište bila duboka konceptuala koju ja nisam razumio pa mi je Tanja Vrvilo otvorila oči preporučivši mi stručnu literaturu. Njezin sam savjet prihvatilo i sada mi to dođe kao Biblija. Uz pomoć te literature uspio sam naknadno analizirati da je to što smo radili imalo veze i sa serijalnom i s procesualnom umjetnošću.

Na osobnu žalost, nisam bio prisutan na izvedbi tijekom koje je Nataša "intervenirala" u Reneovu predstavu. Te večeri imao sam rasprodanog *Münchausena* u Exitu pa bi mi otkazivanje bilo velik financijski udar. Prvi glas o događaju dobio sam od Indoša koji je bio jako zadovoljan time kako je Nataša to napravila i držao je to pravom, konkretnom umjetničkom gestom, onako radikalno kako to Indoš već voli. Neki drugi, uključujući Boruta, mislili su da je to bez veze i da se takvo što ne smije raditi. Smatrali su da grupa mora zajednički djelovati i da pojedinac nema pravo na takve istupe dok djeluje unutar grupe. Da sam bio prisutan, ne znam kako bih reagirao. Vjerujem da u kriznim situacijama, kao što je bila ta, zapovjednik ne može pojedincu ništa zabraniti ili sugerirati. U trenucima frke, šore, ne znam kako bih reagirao. Kad sam pitao Natašu o tome, ona je pak imala svoju poveznicu. Učinila je sličnu intervenciju na istoj pozornici prije sedamnaest godina. Kao glumac, na sceni je tada bio Rene Medvešek koji je danas redatelj. Mislim da takvo razmišljanje daje legitimitet njezinu radu i čupa ga iz moguće klasifikacije "ispada".

Znači, moglo bi se reći da je taj Natašin čin raskolio grupu i pokazao kako niste jedinstveni u stavu, nego ste zapravo skup pojedinaca koji su u svemu tome iz različitih pobuda?

Baš tako.

Jeste li prije tog događaja imali kakve povratne informacije od glumaca ili autora tih dviju predstava kako vaš boravak u publici utječe na samu predstavu?

I oko toga je situacija bila podijeljena. Ja sam imao potrebu najaviti Reneu da ćemo mu dolaziti na predstavu, a radikalni dio ekipe (Borut, Selma, Irena Šćurik) mislio je da mi nemamo što razgovarati s njima, da naš rad nema nikakve veze s njima. S druge strane, Nataša Govedić mislila je da naše gledanje i te kako utječe na glumce i da ih tjera na bolju glumu. Ali, nekoliko puta dogodilo nam da se s glumcima nakon predstave nađemo u Vinodolu i napravimo neki razgovor, evaluaciju. Tako sam i nakon te Natašine intervencije došao u Vinodol odmah po završetku svoje predstave u Exitu. Došli su i neki glumci iz predstave koji su imali potrebu razgovarati s nama, sjećam se da su bili Barbara Prpić i Krešimir Mikić. Razgovarali smo o tome i atmosfera je bila napeta pogotovo zato što je Nataša Govedić glumcima još išla govoriti i svoje primjedbe na predstavu. Sjećam se da je atmosfera bila izrazito mučna i neugodna kad sam došao na razgovor, kao da je probijalo neko kolektivno ludilo. Svi su raspravljali o tome što je Nataša Stanić napravila, je li to u redu ili nije. Tada se pojavio i Rene Medvešek koji je bio jako ljut na mene, govorio je kako je on predvidio da će se takvo što dogoditi i da je ovim činom dovedeno u pitanje njegovo autorstvo predstave. Ono što je publika vidjela nije njegovo autorско djelo, po njegovim riječima. Ja sam mu probao objasniti da se predstava događala u javnom prostoru i da su u likovnosti takve intervencije česte. Osjećao sam se kao inženjer koji je kreirao zrakoplove što su probili zvučni zid i koji sada razgovara s prestrašenim pilotima što su leteći jedva izvukli živu glavu. Kao netko tko nema letećeg iskustva, nego je samo složio teoriju na papiru, a u praksi su stvari otišle u pli... materinu (smijeh).

Koliko je takva vrsta intervencije, penetracije da je tako nazovem, nekompatibilna sa zadanom formom klasične repertoarne predstave u odnosu na slične poteze u tzv. "živoj umjetnosti" – performansu, hepeningu, likovnoj akciji?... Možemo li reći da je interaktivna suigra publike s izvođačem poželjna u ovim formama, dapače da je se izaziva na neki način kako bi postala ravnopravan dio umjetničkog rada, dok se u klasičnom kazalištu doživljava kao subverzija?

Sigurno je Natašina intervencija u ZKM-u doživljena kao subverzija od glumaca. Mi smo u svojstvu publike *Najbolju juhu* odgledali sedam puta, ne uvijek u punom sastavu. A *Oluju* smo gledali najmanje tri puta. Recimo, mi smo tijekom igranja predstave *Magic & Loss* imali publiku koja nas je gledala i po petnaestak puta, ali to je bila navijačka publika, što je bitna razlika. Mene, kao glumca, takva publika ispunjava, daje mi snagu. Ali ovako, kad te publika dolazi gledati iz drugih razloga, a ne zato što misle da si dobar, nego zato što imaju neki koncept... To je pritisak na glumca. Razmišlja: danas nisam bio dobar, ako i sutra ne budem dobar, počet će im se raspadati slika, osjećam da ću biti proviđen, da će takva publika vidjeti nešto što želim sakriti. Glumac želi od publike sakriti sve priljevštine, trikove, greške i muljanja, a pred njih iznijeti čistu sublimaciju sebe, savršenstvo izvedbe lika.

Ostavimo sada "Publiku za posebne namjere" malo po strani. Zanima me, iz glumačke perspektive, koliko tebi osobno znači feedback publike? Koliko ti se često ili rijetko dogodi da osjetiš neki fluid, energiju, kemiju, nazovi to kako hoćeš, između sebe i gledatelja predstave?

Taj odnos se mijenjao kroz život. U početku sam od publike zazirao, bojao se njihove reakcije, a opet, bez njih nisam mogao. Kada bi se njima svidjelo to što radim, postojala je velika opasnost da odem u drugu krajnost, u ono što je Grotowski nazvao "publikotropizam". Prisutnost toga drugog koji me gleda, a za kojeg nikada ne znam što želi, zapravo me tjera na izvedbu. Ako je ta moja izvedba unaprijed pripremljena, onda imam mogućnost to izvesti vješto, dati svojoj izvedbi privid lakoće. Taj izraz "izvedba" može se upotrijebiti i u negativnom i u pozitivnom smislu jer kad sve ide lako, onda su stvari jasne. Ali, ponekad i u životu kad se nađemo u situaciji frke počnemo nešto "izvoditi", nešto "glumatati", a na sceni to nije dobro. Ne volim kad publika misli da ja tu nešto "izvodim". No, kad dođe do međusobnog osluškivanja u trokutu partner-ti-publika, naravno da je lakše. Ali ako sam na sceni sâm, kao u predstavama *Münchausen* i *Točka*, tada je presudan odnos s publikom. Kada sam na sceni s drugim glumcima, ipak nekako dođe do "raspodjele odgovornosti".

Osim kao glumac u klasičnim repertoarnim predsta-

vama, često si kao izvođač sudjelovao i u alternativnim izvedbenim formama: performansima, hepeninzima... Je li to drukčija vrsta publike pa makar u pitanju bili isti pojedinci? Mijenja li se tvoj odnos spram publike kad igraš u kazalištu ili kad igraš u galeriji, na cesti?...

Iskreno, ja gajim veliki respekt prema performansu kao formi. Pri takvoj izvedbi imam puno veću tremu i čini mi se da stvari mogu manje kontrolirati. Ne mogu predvidjeti reakcije i to me zbunjuje. Iako sam tu i tamo gostovao u nekim performansima, ne bih sebe usudio nazvati performerom, pogotovo u odnosu na ljude koji to rade već godinama. Meni je to zanimljiv izazov, ali ne mogu se zamisliti kako tako nešto radim samostalno, koliko god čitao o tome. Kada su u pitanju istupi vezani uz politički aktivizam, kao npr. akcije vezane uz devastaciju Cvjetnoga trga, tada mi to ima smisla i svrhe.

No, kada je u pitanju intimistički performans, kada sam s publikom gotovo jedan na jedan, onda sam na stranom terenu. Tijekom našega zajedničkog performansa,* ja sam u glavi ponavljao: "Ne pucam u Marija. Pucam u pancirku koja je na njemu." Znam da smo izvršili temeljite pripreme, ali svejedno me stalno kopkalo ono ljudsko: "A što ako se dogodi ovo ili ono?"

To je i drukčija vrsta publika, uvijek mi se čini da su puni znanja koje ja nemam. U kazalištu moram proizvoditi neki mimesis, kreirati ili rasturati neku iluziju i barem uvijek znam što činim i što mi je činiti. O kazalištu sam pročitao brdo literature, znam otprilike što pojedini teoretičari misle, znam na što se referira kazališna kritika. O likovnosti znam znatno manje, uvijek se pitam jesam li svjestan toga što radim. U kazalištu bih pucao lažnim mecima i to bi svi znali: i partner i ja i publika. U performansu se pojavljuje neka onostrana odgovornost. Čini mi se da će ljudi svaljivati izravnu odgovornost na mene kao osobu, a ne na lik koji igram.

U svakom slučaju, osjećao sam se počašćeno otprilike kao oni ljudi kojima bi samuraji ukazali povjerenje da im nakon sepuke odsijeku glavu (smijeh).

* Riječ je o performansu u sklopu akcije *Narančasti pas i druge priče* izvedenom 19. lipnja 2009. u galeriji SC-a tijekom kojeg je Vili Matula s udaljenosti od pet metara pucao pištoljem s pravim mecima u mene koji sam nosio vojnu pancirku (op. a.).